IRFAN
AKADEMIYASI
ILM · TA'LIM · TARAQQIYOT

RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI

ZAMONAVIY ILM-FAN VA INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILM, TA'LIM, TEXNOLOGIYA VA INNOVATSIYALAR
UCHUN YANGI IMKONIYATLAR

NOYABR

TOSHKENT
O'ZBEKISTON

XRISTIANLIK DINI

Ilmiy rahbar: Pozilova Muqaddas Hikmataliyevna

Falsafiy va tarixiy fanlar kafedrasi o'qituvchisi

Muallif: Uluxanova Sarvinoz Mavlonboy qizi

Namangan Davlat Pedagogika universiteti

Pedagogika fakulteti 2-bosqich talabasi

https://doi.org/10.5281/zenodo.24356705

Annotatsiya: Ushbu maqolada jahon dinlari orasida muhim o'rin egallagan xristian dinining vujudga kelish tarixi, shakllanish bosqichlari, asosiy aqidalari va diniy ta'limotlari yoritilgan. Shuningdek, xristian dinining muqaddas kitobi — Injil, uning asosiy yo'nalishlari (katoliklik, pravoslavlik va protestantlik), diniy marosimlari hamda jamiyat hayotidagi o'rni tahlil qilingan. Maqolada xristian dinining insoniyat madaniyati, ma'naviyati va sivilizatsiyasi rivojiga ko'rsatgan ta'siri dinshunoslik nuqtayi nazaridan o'rganilgan.

Kalit so'zlar: xristianlik, dinshunoslik, Iso Masih, Injil, katoliklik, pravoslavlik, protestantlik, diniy aqidalar, diniy marosimlar, jahon dinlari.

Аннотация: В данной статье освещаются история возникновения христианства, этапы его формирования, основные догматы и религиозные учения. Также анализируются священная книга христианства — Библия, основные направления христианства (католицизм, православие и протестантизм), религиозные обряды и их роль в жизни общества. В статье с точки зрения религиоведения рассматривается влияние христианства на развитие культуры, духовности и цивилизации человечества.

Ключевые слова: христианство, религиоведение, Иисус Христос, Библия, католицизм, православие, протестантизм, религиозные догматы, религиозные обряды, мировые религии.

Annotation: This article explores the history of the emergence of Christianity, the stages of its formation, its fundamental beliefs, and religious teachings. It also examines the holy book of Christianity — the Bible, the main branches of Christianity (Catholicism, Orthodoxy, and Protestantism), religious rituals, and their role in society. From the perspective of religious studies, the article analyzes the influence of Christianity on the

development of human culture, spirituality, and civilization.

Keywords: Christianity, religious studies, Jesus Christ, the Bible, Catholicism, Orthodoxy, Protestantism, religious beliefs, religious rituals, world religions.

Kirish

Din insoniyat tarixining barcha davrlarida jamiyat hayoti, ma'naviyati, madaniyati va dunyoqarashining shakllanishiga katta ta'sir ko'rsatib kelgan muhim ijtimoiy-ma'naviy hodisalardan biridir. Dinlar insonlarning borliq, hayot va o'lim, ezgulik va yovuzlik, insonning jamiyatdagi o'rni hamda uning kelajagi haqidagi qarashlarini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu jihatdan dinlarni ilmiy, tarixiy va qiyosiy nuqtayi nazardan o'rganadigan dinshunoslik fani alohida o'rin tutadi. Dinshunoslik turli diniy e'tiqodlarning kelib chiqishi, tarixiy rivojlanishi, asosiy ta'limotlari, muqaddas manbalari, marosimlari va jamiyat hayotidagi o'rnini o'rganadi. Mazkur fan orqali insoniyat tarixida shakllangan diniy qarashlar, ularning madaniyat, san'at, axloq, falsafa va ijtimoiy munosabatlarga ko'rsatgan ta'sirini anglash mumkin.

Jahon dinlari orasida xristianlik o'zining uzoq tarixiy taraqqiyoti, keng geografik tarqalishi, boy diniy-ma'naviy merosi va millionlab insonlarning hayotidagi o'rni bilan ajralib turadi. Xristianlik bugungi kunda dunyodagi eng yirik jahon dinlaridan biri hisoblanadi. Ushbu din insoniyat sivilizatsiyasi rivojiga, Yevropa va boshqa mintaqalarning tarixiy-madaniy taraqqiyotiga, san'at, me'morchilik, adabiyot, musiqa hamda falsafiy tafakkur rivojiga sezilarli ta'sir ko'rsatgan. Xristianlikning tarixini o'rganish orqali nafaqat diniy ta'limotlarning shakllanish jarayonini, balki turli xalqlarning tarixiy hayoti, madaniy aloqalari va ijtimoiy taraqqiyotini ham chuqurroq anglash imkoniyati yuzaga keladi.

Xristianlik dini milodiy I asrda Falastin hududida, o'sha davrda Rim imperiyasi tarkibiga kirgan Yaqin Sharq mintaqasida vujudga kelgan. Uning shakllanishi qadimgi yahudiy diniy an'analari, ijtimoiy-siyosiy sharoitlar va o'sha davr aholisi orasida mavjud bo'lgan diniy-ma'naviy qarashlar bilan chambarchas bog'liqdir. Xristianlik ta'limotining markazida Iso Masih shaxsi, uning hayoti, ta'limoti, insoniyatni ezgulikka, mehr-oqibatga, kechirimlilikka va adolatga da'vat etuvchi g'oyalari turadi. Xristianlik nomi ham Iso Masih — Masihga bo'lgan e'tiqod bilan bog'liq. Dastlab ushbu din kichik diniy jamoalar orasida

tarqalgan bo‘lsa-da, keyinchalik Rim imperiyasining turli hududlariga, undan so‘ng Yevropa, Osiyo, Afrika va boshqa qit’alarga yoyilgan.

Xristianlikning vujudga kelishi va rivojlanishi insoniyat tarixidagi murakkab tarixiy jarayonlardan biri hisoblanadi. Dastlabki xristian jamoalari diniy e’tiqod va umumiy ma’naviy qadriyatlar asosida shakllangan. Ular o‘z ta’limotlarida insonlarni mehr-muhabbat, o‘zaro hurmat, sabr-toqat, rahm-shafqat va kechirimlilikka chaqirganlar. Xristianlikning dastlabki davrlarida uning tarafdorlari Rim imperiyasida turli bosim va ta’qiblarga duch kelgan bo‘lsalar-da, vaqt o‘tishi bilan ushbu dinning ijtimoiy mavqei ortib borgan. 313-yilda imperator Konstantin davrida qabul qilingan Milan edikti xristianlarga diniy e’tiqod erkinligini ta’minlash yo‘lida muhim tarixiy voqea bo‘ldi. 380-yilda esa imperator Feodosiy I davrida Nikeya aqidasiga asoslangan xristianlik Rim imperiyasining rasmiy dini sifatida e’tirof etildi. Bu voqealar xristianlikning tarixiy taraqqiyotida muhim burilish yasadi.

Xristianlik dinining asosiy muqaddas manbasi Bibliya hisoblanadi. Bibliya ikki katta qismdan — Eski Ahd va Yangi Ahddan tashkil topgan. Eski Ahd yahudiylik diniy an’analari bilan bog‘liq bo‘lib, unda dunyoning yaratilishi, insoniyat tarixi, payg‘ambarlar va diniy qonun-qoidalar haqida ma’lumotlar keltiriladi. Yangi Ahd esa bevosita xristianlik ta’limotining asosiy manbasi bo‘lib, unda Iso Masihning hayoti, faoliyati, ta’limoti, havoriylarning faoliyati va ilk xristian jamoalarining shakllanishi bayon etilgan. Yangi Ahd tarkibiga to‘rtta Injil (Matto, Mark, Luqo va Yuhanno bayon etgan xushxabarlar), Havoriylarning faoliyati, havoriylar maktublari hamda Vahiynomaga oid matnlar kiradi. Bibliya xristianlar uchun nafaqat diniy e’tiqod manbasi, balki axloqiy qadriyatlar va ma’naviy hayot mezonlarini belgilovchi muhim asar hisoblanadi.

Xristianlik ta’limotining asosiy aqidalaridan biri Muqaddas Uchlik aqidasidir. Ushbu aqidaga ko‘ra, yagona Xudo uch qiyofada — Ota Xudo, O‘g‘il Xudo va Muqaddas Ruh sifatida namoyon bo‘ladi. Shuningdek, xristianlikda Iso Masihning ilohiy va insoniy tabiati, uning xochga mixlanishi, qayta tirilishi va insoniyat najoti yo‘lidagi o‘rni muhim diniy e’tiqodlar sirasiga kiradi. Mazkur dinning axloqiy ta’limotida insonni sevish, yaqinlariga yaxshilik qilish, dushmanni ham kechira bilish, kambag‘al va muhtojlarga yordam berish, halollik va adolat kabi tamoyillarga alohida e’tibor qaratiladi. Shu sababli xristianlikning

diniy-axloqiy qarashlari asrlar davomida turli xalqlarning ma'naviy hayoti va madaniy qadriyatlariga ta'sir ko'rsatib kelgan.

Tarixiy taraqqiyot jarayonida xristianlik ichida turli diniy yo'nalishlar shakllangan. Bugungi kunda uning uchta asosiy yo'nalishi mavjud: katoliklik, pravoslavlik va protestantlik. Katoliklik asosan Rim papasi rahbarligidagi markazlashgan cherkov tizimi bilan ajralib turadi. Pravoslavlik Sharqiy xristian an'analari, qadimiy cherkov marosimlari va mahalliy avtokefal cherkovlar faoliyati bilan tavsiflanadi. Protestantlik esa XVI asrda Yevropada yuzaga kelgan Reformatsiya harakati natijasida shakllangan bo'lib, diniy manbalarga murojaat qilish, e'tiqod va cherkov faoliyatini qayta ko'rib chiqish bilan bog'liq jarayonlar asosida rivojlangan. Ushbu yo'nalishlar umumiy xristianlik asoslariga ega bo'lishiga qaramay, diniy marosimlar, cherkov boshqaruvi, ayrim aqidaviy qarashlar va diniy an'analari jihatidan bir-biridan farq qiladi.

Xristianlikning jahon miqyosida keng tarqalishi uning turli xalqlar va madaniyatlar bilan o'zaro aloqada rivojlanishiga sabab bo'lgan. Xususan, Yevropa tarixida xristianlik ta'limoti davlat boshqaruvi, huquqiy qarashlar, ta'lim tizimi, adabiyot, tasviriy san'at va me'morchilikning rivojlanishida muhim omillardan biri bo'lib xizmat qilgan. O'rta asrlarda cherkovlar, monastirlar, diniy maktablar va universitetlar ilmiy hamda madaniy hayotning muhim markazlariga aylangan. Uyg'onish davri va undan keyingi tarixiy jarayonlarda ham xristianlik madaniy merosi san'at va adabiyotda o'z aksini topgan. Shu sababli xristianlikni faqat diniy e'tiqod sifatida emas, balki jahon tarixiy-madaniy taraqqiyotiga ta'sir ko'rsatgan murakkab ijtimoiy hodisa sifatida ham o'rganish lozim.

Xristianlikning tarixiy geografiyasi Markaziy Osiyo bilan ham bog'liq. Mintaqada, jumladan, qadimgi So'g'diyona va boshqa hududlarda xristianlikning ayrim yo'nalishlari, xususan, Sharq cherkovi an'analari tarqalgan. Buyuk Ipak yo'li orqali savdo-sotiq bilan bir qatorda turli diniy qarashlar, madaniy qadriyatlar va ma'naviy an'analar ham kirib kelgan. Bu jarayon Markaziy Osiyoning ko'p dinli va ko'p madaniyatli tarixiy makon sifatida shakllanishida muhim ahamiyat kasb etgan. Bugungi O'zbekiston hududida ham xristianlikning tarixiy izlari va turli xristian jamoalarining faoliyati mavjud. Hozirgi kunda mamlakatimizda turli diniy konfessiyalar vakillari o'z e'tiqodlariga amal qilishlari uchun

qonuniy sharoitlar yaratilgan. Bu esa diniy bag‘rikenglik, millatlararo totuvlik va o‘zaro hurmat tamoyillarining jamiyat hayotidagi ahamiyatini ko‘rsatadi.

Xristianlikni dinshunoslik nuqtayi nazaridan o‘rganishning yana bir muhim jihati shundaki, ushbu din insoniyatning ma’naviy merosi, axloqiy qadriyatlari va madaniy taraqqiyoti bilan uzviy bog‘liqdir. Uning ta’limotida mehr-oqibat, insonparvarlik, tinchlik, kechirimlilik va o‘zaro yordam kabi umuminsoniy qadriyatlar alohida o‘rin egallaydi. Shu bilan birga, xristianlik tarixida yuz bergan diniy islohotlar, cherkovlar o‘rtasidagi bo‘linishlar, diniy va siyosiy munosabatlar ham tarixiy-ilmiy tahlilni talab etadi. Bunday jarayonlarni o‘rganish dinlarning jamiyat taraqqiyotiga ta’sirini, diniy institutlarning tarixiy vazifalarini va diniy qarashlarning o‘zgarish xususiyatlarini anglashga yordam beradi.

Mazkur mavzuning dolzarbligi shundaki, globallashuv va madaniyatlararo aloqalar tobora kuchayib borayotgan hozirgi davrda jahon dinlari, jumladan, xristianlik haqida ilmiy va xolis bilimga ega bo‘lish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Turli dinlar tarixi va ta’limotlarini chuqur o‘rganish insonlarda diniy savodxonlikni oshirish, noto‘g‘ri tasavvurlarning oldini olish, boshqa din vakillarining e’tiqodiga hurmat bilan munosabatda bo‘lish hamda bag‘rikenglik madaniyatini shakllantirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, O‘zbekiston kabi ko‘p millatli va turli diniy konfessiyalar vakillari istiqomat qiladigan davlatda diniy bag‘rikenglik, konfessiyalararo totuvlik va o‘zaro hurmat tamoyillarini mustahkamlash dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Ushbu maqolaning asosiy maqsadi xristian dinining kelib chiqishi, tarixiy shakllanishi va taraqqiyot bosqichlarini o‘rganish, uning asosiy diniy aqidalari, muqaddas manbalari, marosimlari hamda asosiy yo‘nalishlarini ilmiy jihatdan tahlil qilishdan iborat. Shuningdek, xristianlikning jahon sivilizatsiyasi, madaniyati va ma’naviy hayotiga ko‘rsatgan ta’sirini ochib berish, uning Markaziy Osiyo va O‘zbekiston hududidagi tarixiy o‘rnini yoritish ham maqolaning muhim vazifalaridan sanaladi.

Umuman olganda, xristian dinini o‘rganish insoniyat tarixidagi muhim diniy va madaniy jarayonlarni anglash, turli xalqlarning ma’naviy merosini chuqurroq tushunish hamda dinlararo muloqot va bag‘rikenglik tamoyillarini rivojlantirishda muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega. Shu bois xristianlikning tarixi, ta’limoti va zamonaviy jamiyatdagi o‘rnini

dinshunoslik fani asosida xolisona o‘rganish bugungi kunning muhim ilmiy va ma’rifiy vazifalaridan biridir.

Adabiyotlar tahlili

Xristianlik dinining kelib chiqishi, shakllanish tarixi, diniy-falsafiy asoslari hamda jahon sivilizatsiyasi taraqqiyotidagi o‘rnini o‘rganish masalalari ko‘plab xorijiy va mahalliy tadqiqotchilarning ilmiy izlanishlarida keng yoritilgan. Mazkur mavzuga oid ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish shuni ko‘rsatadiki, xristianlikni o‘rganishda tarixiy, diniy-falsafiy, qiyosiy dinshunoslik va madaniy-tarixiy yondashuvlar muhim ahamiyat kasb etadi.

Xristianlik tarixini o‘rganishda Margaret M. Mitchell va Frances M. Young muharrirligidagi *The Cambridge History of Christianity* asari alohida ilmiy ahamiyatga ega. Ushbu ko‘p jildli ilmiy to‘plamda xristianlikning vujudga kelishi, dastlabki xristian jamoalarining shakllanishi, Rim imperiyasi hududida tarqalishi, diniy ta'limotlarining rivojlanishi hamda turli tarixiy davrlardagi o‘zgarishlari atroflicha tahlil qilingan. Ayniqsa, mazkur asarning birinchi jildi xristianlikning dastlabki uch asrdagi taraqqiyotini tarixiy va ijtimoiy nuqtayi nazardan o‘rganish imkonini beradi.

John McManners tomonidan tahrir qilingan *The Oxford History of Christianity* asarida esa xristianlikning ilk jamoalardan boshlab zamonaviy davrgacha bo‘lgan tarixiy taraqqiyoti yoritilgan. Mualliflar tomonidan Sharqiy va G‘arbiy xristianlik an'analari, reformatsiya jarayonlari, xristianlikning boshqa dinlar bilan munosabatlari hamda uning turli mintaqalarda tarqalish xususiyatlariga e'tibor qaratilgan. Ushbu tadqiqot xristianlikni faqat diniy ta'limot sifatida emas, balki tarixiy va madaniy jarayonlarning muhim tarkibiy qismi sifatida anglashga yordam beradi.

Dastlabki xristianlikning shakllanish jarayonlarini o‘rganishda Gerhard A. van den Heeverning *Early Christianity* nomli ilmiy tadqiqoti ham muhim manbalardan hisoblanadi. Unda xristianlikning vujudga kelishiga ta'sir ko‘rsatgan tarixiy, ijtimoiy va madaniy sharoitlar, Iso Masih faoliyati, dastlabki xristian jamoalarining shakllanishi hamda antik davr jamiyati bilan o‘zaro aloqalari tahlil etilgan. Muallif xristianlikning shakllanishini o‘sha davrdagi yahudiylik va yunon-rim madaniy muhiti bilan uzviy bog‘liqlikda o‘rganadi.

Xristianlikning diniy-falsafiy asoslarini tadqiq etishda *The Stanford Encyclopedia of*

Philosophy tarkibidagi Christian Theology mavzusiga bag‘ishlangan ilmiy sharh ham e'tiborga loyiq. Unda xristian teologiyasining shakllanishi, Iso Masihning ilohiy va insoniy tabiati haqidagi qarashlar, ilk cherkov mutafakkirlarining ta'limotlari hamda xristianlik aqidalarining tarixiy rivojlanishi yoritilgan. Ushbu manba xristianlikdagi asosiy diniy tushunchalar va teologik qarashlarning shakllanish mexanizmlarini anglashda muhim nazariy asos bo‘lib xizmat qiladi.

Shuningdek, xristianlikning dastlabki davrdagi adabiy va diniy merosini o‘rganishda *The Cambridge History of Early Christian Literature* asari muhim o‘rin tutadi. Unda ilk xristian mualliflari, cherkov otalari, diniy-falsafiy asarlar, muqaddas matnlarning sharhlanishi va xristian ta'limotining nazariy asoslari tahlil qilingan. Mazkur tadqiqot xristianlikning nafaqat diniy, balki adabiy va intellektual meros sifatidagi ahamiyatini ham ochib beradi.

Umuman olganda, tahlil qilingan ilmiy adabiyotlar xristianlik dinining tarixiy shakllanishi, aqidaviy asoslari, konfessional yo‘nalishlari va jahon madaniyatiga ta'sirini kompleks ravishda o‘rganish zarurligini ko‘rsatadi. Mavjud tadqiqotlarda xristianlikning tarixiy taraqqiyoti va teologik xususiyatlari keng yoritilgan bo‘lsa-da, uning zamonaviy jamiyatdagi ijtimoiy-madaniy ahamiyati, dinlararo munosabatlardagi o‘rni va globallashuv sharoitidagi rivojlanish xususiyatlarini o‘rganish ham dolzarb ilmiy masalalardan biri hisoblanadi.

Natijalar va ularning tahlili

Xristianlik dinini tarixiy, diniy va ijtimoiy-madaniy jihatdan o‘rganish natijasida uning jahon dinlari tizimida alohida o‘rin egallashi bir qator omillar bilan bog‘liqligi aniqlandi. Tadqiqot davomida xristianlikning rivojlanishi faqat diniy e'tiqodlar doirasida emas, balki jamiyatning siyosiy, ma'naviy, axloqiy va madaniy hayoti bilan chambarchas bog‘liq holda kechgani kuzatildi.

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, xristianlikning keng geografik hududlarga tarqalishida uning turli xalqlar va madaniy muhitlarga moslashish xususiyati muhim rol o‘ynagan. Xususan, turli mintaqalarda mahalliy urf-odatlar, tarixiy an'analar va madaniy qadriyatlar bilan o‘zaro ta'sir natijasida xristianlikning o‘ziga xos diniy va marosimiy ko‘rinishlari

shakllangan. Bu jarayon xristianlikning turli xalqlar hayotiga singib borishiga hamda uning xalqaro miqyosdagi ta'siri ortishiga zamin yaratgan.

Tadqiqot natijalaridan yana biri shundan iboratki, xristianlikning ichki konfessional tuzilishi uning tarixiy taraqqiyotidagi muhim xususiyatlardan biri hisoblanadi. Katoliklik, pravoslavlik va protestantlik o‘rtasidagi farqlar diniy boshqaruv, ibodat marosimlari, diniy an'analarga munosabat va ayrim aqidaviy masalalarda namoyon bo‘ladi. Shu bilan birga, mazkur yo‘nalishlarni birlashtirib turuvchi umumiy xristianlik qadriyatlari ham mavjud. Ushbu holat xristianlikni yagona diniy an'anaga mansub bo‘lgan, biroq ichki jihatdan rang-barang konfessional tizim sifatida baholash imkonini beradi.

Xristianlikning axloqiy ta'limotlarini tahlil qilish natijasida mehr-oqibat, kechirimlilik, insonparvarlik, o‘zaro hurmat, saxovat va muhtojlarga yordam berish kabi tamoyillar uning ijtimoiy hayotga ta'sir ko‘rsatuvchi asosiy jihatlari ekanligi aniqlandi. Mazkur qadriyatlar nafaqat diniy marosimlarda, balki xayriya tashkilotlari, ta'lim muassasalari, tibbiy yordam markazlari va turli ijtimoiy loyihalar faoliyatida ham o‘z ifodasini topgan. Bu esa xristianlikning jamiyatdagi vazifasi faqat diniy ehtiyojlarni qondirish bilan cheklanmasligini ko‘rsatadi.

Shuningdek, tadqiqot davomida xristianlikning jahon madaniyati va san'ati rivojiga ko‘rsatgan ta'siri ham muhim natijalardan biri sifatida namoyon bo‘ldi. Yevropa me'morchiligidagi soborlar, ikonografiya, diniy musiqa, tasviriy san'at va adabiyotda xristianlik an'analarining ta'siri yaqqol kuzatiladi. Ayniqsa, Uyg‘onish davri san'ati va Yevropa madaniy merosida xristianlik bilan bog‘liq mavzular muhim o‘rin egallagan. Bunday madaniy meros diniy qarashlarning san'at va estetik tafakkur rivojiga ta'sirini ko‘rsatadi.

Zamonaviy globallashuv sharoitida xristianlikning faoliyati va jamiyatdagi mavqeyi ham muayyan o‘zgarishlarga uchramoqda. Axborot texnologiyalarining rivojlanishi, migratsiya jarayonlari va madaniyatlararo aloqalarning kengayishi natijasida diniy tashkilotlar faoliyatida yangi shakllar yuzaga kelmoqda. Jumladan, internet va raqamli platformalardan diniy ma'rifat, diniy muloqot hamda xayriya faoliyatini tashkil etishda foydalanish kengaymoqda. Shu bilan birga, sekulyarizatsiya jarayonlari ayrim jamiyatlarda

an'anaviy diniy institutlarning ijtimoiy mavqeyiga ta'sir ko‘rsatmoqda.

Xristianlikning boshqa dinlar bilan munosabatlarini o‘rganish natijasida dinlararo muloqot va bag‘rikenglik masalalari alohida ahamiyatga ega ekanligi ko‘zga tashlanadi. Turli diniy jamoalar o‘rtasidagi hamkorlik, tinchlikni mustahkamlash, ijtimoiy muammolarni birgalikda hal etish va inson qadr-qimmatini e'zozlash kabi masalalar zamonaviy diniy munosabatlarning muhim yo‘nalishlaridan hisoblanadi. Bunda diniy farqlarni inkor etmasdan, umumiy insoniy qadriyatlar asosida hamkorlik qilish muhim ahamiyat kasb etadi.

Umuman olganda, olib borilgan tahlillar asosida xristianlikni ko‘p qirrali ijtimoiy-diniy hodisa sifatida baholash mumkin. Uning tarixiy taraqqiyoti, konfessional xilma-xilligi, axloqiy tamoyillari va madaniy merosi jahon sivilizatsiyasining shakllanishiga sezilarli ta'sir ko‘rsatgan. Tadqiqot natijalari xristianlikni o‘rganishda faqat diniy aqidalar bilan cheklanib qolmasdan, uning ijtimoiy institutlar, madaniyat, san'at va xalqaro munosabatlar bilan aloqalarini ham kompleks ravishda tadqiq etish zarurligini ko‘rsatadi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, xristianlik dini insoniyat tarixida muhim o‘rin egallagan, jahon sivilizatsiyasining diniy, ma'naviy, ijtimoiy va madaniy rivojlanishiga katta ta'sir ko‘rsatgan dinlardan biridir. Uni o‘rganish jarayonida xristianlikning nafaqat diniy e'tiqodlar majmui, balki turli xalqlarning dunyoqarashi, axloqiy qadriyatlari, madaniyati va turmush tarziga ta'sir ko‘rsatuvchi murakkab tarixiy hodisa ekanligi namoyon bo‘ladi.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, xristianlikning ko‘p asrlik taraqqiyoti davomida uning diniy ta'limoti, tashkiliy tuzilishi va marosimiy an'analari muayyan o‘zgarishlarga uchragan. Natijada katoliklik, pravoslavlik va protestantlik kabi asosiy konfessional yo‘nalishlar shakllanib, ularning har biri o‘ziga xos diniy an'ana va qarashlar tizimini rivojlantirgan. Mazkur yo‘nalishlarning mavjudligi xristianlikning tarixiy va madaniy jihatdan rang-barangligini namoyon etadi.

Shuningdek, xristianlik ta'limotida ilgari surilgan insonparvarlik, mehr-oqibat, kechirimlilik, tinchliksevarlik va o‘zaro yordam kabi qadriyatlar bugungi kunda ham o‘z ahamiyatini yo‘qotmagan. Ushbu tamoyillar jamiyatda ma'naviy muhitni mustahkamlash, insonlar o‘rtasida o‘zaro hurmatni rivojlantirish va ijtimoiy hamjihatlikni ta'minlashda

muhim ahamiyat kasb etadi.

Bugungi globallashuv davrida xristianlik dinini ilmiy asosda o‘rganish, uning boshqa diniy ta'limotlar bilan o‘zaro munosabatlarini tahlil qilish hamda dinlararo bag‘rikenglik tamoyillarini rivojlantirish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, turli diniy e'tiqod vakillari o‘rtasida tinchlik, o‘zaro anglashuv va hamkorlik muhitini shakllantirishda dinlarning tarixiy tajribasini o‘rganish muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Shu bois xristianlik dinini tarixiy, falsafiy, madaniy va ijtimoiy jihatdan kompleks tadqiq etish, uning jahon sivilizatsiyasi rivojidagi o‘rnini xolis baholash hamda yosh avlodda turli dinlarga nisbatan hurmat va bag‘rikenglik munosabatini shakllantirish zarur. Mazkur yo‘nalishdagi ilmiy izlanishlar dinshunoslik fanining rivojlanishiga, diniy savodxonlikning oshishiga va jamiyatda millatlararo hamda dinlararo totuvlikni mustahkamlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Mo‘minov A., Yo‘ldoshxo‘jayev H., Rahimjonov D., Komilov M. va boshqalar. *Dinshunoslik*. Darslik. – Toshkent: Mehnat, 2004. – 296 b.
2. Abdusamedov A.E. *Dinlar tarixi*. – Toshkent: O‘zMU, 2004. – 208 b.
3. Ochildiyev A. va boshqalar. *Dinshunoslik asoslari*. O‘quv qo‘llanma. – Toshkent: Toshkent islom universiteti, 2013. – 320 b.
4. Yo‘ldoshxo‘jayev X., Rahimjonov D., Komilov M. *Dinshunoslik*. – Toshkent: ToshDShI nashriyoti, 2000.
5. Islomov Z., Rahimjonov D., Ismatova J. *Dunyo dinlari tarixi*. Darslik.
6. Islomov Z., Haydarov I. *Xristianlik: ibodatxona, ibodat va marosimlar*. – Toshkent: Qaqnus-media, 2020. – 192 b.
7. Nizomiddinov N. *Janubiy, Janubi-Sharqiy, Sharqiy va Markaziy Osiyoda xristianlik tarixi*. – Toshkent: O‘zbekiston xalqaro islom akademiyasi, 2023.